

אחר כותלנו

עלון לבוגרי ישיבת "הכותל" פרשת "משפטים" תשע"ב מספר 64

לימוד הפשט כנגד הדרש ההלכתי הרב רוני קלופשטוק

המשנה שבראש פרק החובל קובעת כי החובל בחברו משלם לו ה' דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. גובה הנזק נקבע ע"י אומדן הנזק, כמה היה שווה עבד כמוהו טרם הנזק, וכמה לאחריו.

סוגיית הגמרא נפתחת בשאלה הידועה, כיצד ומדוע פירשו חז"ל שהנזק משולם ע"י תשלומי ממון, והלא פשט לשון הכתוב מורה על נטילת אבר המזיק תחת האבר שניטל מהניזק, שהרי כך כתוב: "כִּן יַעֲשֶׂה לוֹ... עֵין תַּחַת עֵין... כִּן יִנְתֵן בו" (ויקרא כד, יט-כ). כמעט דף שלם בסוגיה הפותחת את פרק החובל עוסקת בשאלה זו, ומביאה ראיות שונות מן הכתוב לפרשנות חז"ל המחייבת בתשלום ממוני ולא בענישה בחבלה (שעיקרון: א. "וימכה נפש בהמה ישלמה... ואיש כי יתן מום בעמיתו כפאשר עשה כן יעשה לו". גזרה שוה (או הקש) הכאה-הכאה, כמו שבבהמה תשלום הנזק הוא ממוני, כך במזיק אדם. ב. "ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות" (במדבר לה, לא) – להורג את הנפש אי אתה לוקח כופר (כסף), אך חובל ראשי-איברים נענש בכופר. ג. "כפאשר יתן מום באדם כן ינתן בו" – דבר הניתן מיד ליד, והוא ממון).

ונשאלת כאן שאלה עצומה – אם התורה רצתה שהמזיק ישלם ממון, מדוע לא כתבה בלשון פשוטה (כפי שכתבה במזיק בהמה) "ואיש כי יתן מום בעמיתו, ישלם", שהרי זוהי כוונתה, לתשלום ממוני!?

ובאמת, הקראים נתפסו לעניין זה, ורצו להוכיח מכאן שהרבניים (חכמי המסורת) מעוותים את אמיתתה של התורה. ורס"ג בויכוחיו עימם, טען כי אין לפרש את הפסוקים כפשטם, שהרי אם הזיק פלוני לראייתו של פלוני, כיצד נעניש את פלוני בפגיעה בראייתו, והלא אי-אפשר לדקדק כל-כך שתהא רמת הפגיעה והשלכותיה הרפואיות שוות בין הניזק למזיק! והביא ראיה מספר שופטים, ששמשון השופט אמר על הרעים שניסו לרמותו, "כפאשר עשו לי כן עשיתי להם" (שופטים טו, יא), והלא הם גזלו את אשתו, והוא שרף את תבואתם, מוכח מכאן שלשון זו אין בכוונתה לתגובה זהה לפעולה הראשונה, אלא לעונש או גמול על דבר כלשהוא, אף שאיננו שווה במהותו, וכגון נטילת ממון על נטילת איבר.

והרמב"ן (שמות כא, כד) לאחר שדן בראיות השונות, סיים "ועל דרך הפשט אין הצלה מזאת השאלה... והכלל, כי הקבלה בכל מקום אמת". כלומר – גם היכן שאין נראה הדבר כפשט הכתוב, מכל מקום, קבלת תורה שבע"פ היא הביאור הנכון.

והדרא קושיא לדוכתא – מדוע לא כתבה התורה לשון ברורה של תשלומין?

המהר"ל בגור-אריה ויקרא סוף פרשת אמור (כד, כ) כתב: "ואם תאמר, למה לא כתבה התורה 'ישלם לו ידו או מומו' בפירוש, ואין זו קושיא, דאם כתב כך הייתי אומר שכמו שאם הרג בהמתו ושילם לו – פטור, ושוב אין לו עליו עונש, והוא אמינא שאם שילם עליו דמי ידו פטור מכל וכל, ואין הדבר כן, שאף-על-פי ששילם לו דמי חבלה שלו, אינו נפטר הימנו ויבקש ממנו מחילה וימחל לו... לכן אמרה התורה שהעונש הוא עליו לקטוע את ידו אם היה אפשר, אלא שאי-אפשר (מהטעמים הנ"ל)". כלומר – הרגשת החובל וכן הזהירות מלחבול, צריכה להיות חזקה עד מאוד כאילו צריך לשלם יד תחת יד. וממילא אם עשה כן ושילם – עדיין צריך מחילה, וזאת רצתה התורה להבליט בפשט הכתוב.

וננסה להמחיש עקרון זה מעוד פסוקים בפרשת משפטים ופרשת בא.

הגר"א (אדרת אליהו פרשת משפטים) דן בלימוד פשט הכתוב כאשר סותר את הדרש ההלכתי, וזה לשונו: "וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדֹּלֶת או אֶל הַמְּזוּזָה" (שמות כא, ו) פשטא דקרא גם המזוזה כשרה (לרציעת אוזנו של עבד) אבל הלכה עוקרת את המקרא (כמו שדרשו חז"ל, ונתתה באוזנו ובדלת – ולא במזוזה, אלא כתב מזוזה להקיש הדלת אליה, לומר מה זו עומדת אף זו עומדת).

וממשיך הגר"א "וכן ברובה של פרשה זו (משפטים) וכמה פרשיות שבתורה, והם מגדולת תורתו שבע"פ, שהיא הלכה למשה מסיני... והיא מתהפכת כחומר חותם (כפי שחתימה ע"י חותם יוצרת הדפסה הפוכה לתבליט החותם). וכמו שאמרו (מכות כב ע"ב) "כמה טיפשי אינשי דקיימי [שעומדים] מפני ספר-תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה (הנותן כבוד לתורה, ק"ו מחוייב לתת כבוד למוסרי התורה שהם היודעים אמיתתה) דאילו בס"ת כתיב 'ארבעים' ואתו רבנן ובצרי חדא (ל-39 מלקות) וכן בפיגול (בפשט התורה (ויקרא ז, יא) קורבן שתם זמן אכילתו נקרא 'פיגול' ואסור באכילה, וחכמים ביארו

**תהילים של שבת – פרק מ"ט
הרב ישעיהו הררי**

בקריאת המפטיר של שבת פרשת שקלים חוזר השורש כפ"ר ארבעה פעמים בהטיות שונות: "כִּפֹּר נִפְשׁוֹ" (ל,יב), "כִּסְּף הַכִּפָּרִים" (ל,ז), "לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם" (ל,טו.טז) – פעמיים. על עניינה של כפרה זו באו שתי דעות אצל

האמוראים. יש מי שראה בכך כפרה על מעשה העגל ויש מי שתלה העניין בכפרה על מכירת יוסף (ירושלמי שקלים פ"ב). אומנם, אליבא דשתי גישות אלו קשה קושית התנחומא (תשא, י) מהנאמר בפרק השבת בתהילים "כשאמר הקב"ה: "וְנָתַנּוּ אִישׁ כֹּפֶר נִפְשׁוֹ" תמה [משה] ואמר מי יוכל לתת פדיון נפשו?! שנאמר "וַיִּקַּר פְּדִיּוֹן נַפְשׁוֹ וַחֲדָל לְעוֹלָם" (תהלים מט,ט), "אֲחַ לא פָּדָה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא יִתֵּן לְאֱלֹהִים כֹּפֶרוֹ" (שם,ח) אמר לו [הקב"ה]: לא כמו שאת סבור, "זֶה יִתְּנוּ" (שמות ל,יג) כזה יתנו".

הפרק שכולו הטפת לקח לכל באי עולם (=ישובי חלד=חדל) מבקש לבטא את אפסות מחשבת העשירים על מעלותיו המוחלטות של העושר – אין בו בכדי להבטיח ביטחון בעתיד, אין בו בכדי להציל ממוות, אין בו בכדי להציע פדיון לאדם, אין בו בכדי לשמש, בצורה בלעדית כופר לנפש. אכן, מסקנות נוקבות ומייאשות של המשורר-ההוגה שמבקש להטמיע אותן בלב השומע בעזרת דברי משל והמיית צלילי כינור.

הסתירה שעמד עליה, לדברי המדרש, משה, בין מה שנאמר לו בפרשתנו על המטרה של כופר ופדיון ע"י תרומת מחצית השקל ובין ההתבוננות במערכות החיים והמוות כפי המתנסח במזמור – אין לה פתרון גם בדברי הקב"ה. תמיהתו של משה נידחת בלי נימוק – בבחינת גזרת הכתוב "זֶה יִתְּנוּ". אכן, פדיון וכפרה יתכנו כפי שציוותה התורה במצוות נתינת מחצית השקל, נגד העולה מניסיונות החיים. בהשלמת דברי המדרש "כזה יתנו" נרמזת מסורת חז"ל "כזה" – מטבע של אש שמוצאה מתחת לכסא הכבוד. אש של מעלה, למעלה מן ההיגיון האנושי, אש של מעלה השורפת ומכלה את סיגי החומר האנושי ומותירה את כסף הפדיון הצרוף.

א לְמַנְצָח לְבָנֵי קֶרַח מְזֻמֹּר: ב שִׁמְעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים הַאֲזִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל: ג גַּם בְּנֵי אָדָם גַּם בְּנֵי אִישׁ יַחַד עֲשִׂיר וְאֶבְיֹוֹן: ד פִּי יִדְבֵר חֲכָמוֹת וְהַגּוֹת לְבִי תְבוּנוֹת: ה אֶטָּה לְמִשַׁל אֲזַנִּי אֶפְתַּח בְּכִנּוּר חֵידָתִי: ו לָמָּה אֵירָא בְיָמַי רַע עֹון עֲקָבִי יְסוּבֵנִי: ז הַבְּחִים עַל חַי לָם וּבָרַב עֲשָׂרָם יִתְהַלְלוּ: ח אֲחַ לא פָּדָה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא יִתֵּן לְאֱלֹהִים כֹּפֶרוֹ: ט וַיִּקַּר פְּדִיּוֹן נַפְשׁוֹ וַחֲדָל לְעוֹלָם: י וַיְחִי עוֹד לְנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשַּׁחַת: יא כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כִּסִּיל וְבַעַר יֵאבְדוּ וְעָזְבוּ לְאַחֲרֵים חַי לָם: יב קָרַבְם בְּתִימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכַּנְתֶּם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בְשִׁמוֹתֶם עָלַי אֲדַמּוֹת: יג וְאָדָם בִּיקַר בַּל יִלִּין גִּמְשַׁל כְּבִהְמוֹת נְדָמוּ: יד זֶה דִּרְכֶם כִּסֵּל לְמוֹ וְאַחֲרֵי הֶם בְּפִי הֶם יִרְצוּ סֵלָה: טו כִּצְאוֹ לְשָׂאוֹל שָׁתוּ מָוֶת יִרְעֶם וַיִּרְדּוּ בָם יִשְׂרָאֵל לְבָקָר (וְצִירָם) וְצוּרָם לְבָלוֹת שָׂאוֹל מְזַבֵּל לוֹ: טז אֲךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שָׂאוֹל כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה: יז אֵל תִּירָא כִּי יַעֲשֶׂר אִישׁ כִּי יִרְבֶּה כְבוֹד בֵּיתוֹ: יח כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַלֵּל לֹא יִרְדֵּ אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ: יט כִּי נִפְשׁוֹ בְּחַיּוֹ יִבְרַךְ וַיִּוֹדֶד כִּי תִיטֵב לָךְ: כ תְּבוֹא עַד דֹּר אֲבוֹתָיו עַד נֶצַח לֹא יִרְאוּ אֹר: כא אָדָם בִּיקַר וְלֹא בִין גִּמְשַׁל כְּבִהְמוֹת נְדָמוּ:

בעזרת העימות עם הלקח העולה מן המזמור מודגשת ביתר שאת הבטחת התורה על הכופר והפדיון המובטחים לפדוייה ה'. "אֲךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שָׂאוֹל כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה" [בחינת חנוך ודומיו]. ברם, לא זו בלבד. סגולת הפדיון ומעלתו מופיעים גם בפרשת השבוע באחד מפרטי דיני הנזיקין. בעליו של שור מועד שהמית אדם ומתחייב מיתה בידי שמים (שמות כא,כט. מכילתא, סנהדרין טו ע"ב) ועליו חייבה התורה "אם כִּפֹּר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִין נִפְשׁוֹ כָּל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו" (שמות כא,ל). והוסיף על כך הנצי"ב ב"העמק דבר" "לבד תשלומי הממון עליו לקבל תשובה בתענית וצדקה וכד" אומנם, בדרשת המכילתא באו על כך דברי מוסר (פרוש המלבי"ם) ר' ישמעאל אומר: בא וראה רחמיו של מי שאמר והיה העולם על בשר ודם, שאדם קונה את עצמו בממון מידי שמים שנאמר "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם" ואומר "אִישׁ כִּסְּף נִפְשׁוֹת עֲרֹכּוֹ" (מ"ב יב,ה) ואומר "כִּפֹּר נַפְשׁ אִישׁ עֲשֶׂר" (משלי יג,ה) נמצאנו למדים וכו' אומות אין להם פדיון, חביבין ישראל שנתן הקב"ה אומות העולם תחתיהן כפרה תחת נפשותיהם שנאמר "נָתַתִּי כִּפְרֶךְ מִצָּרִים... מֵאֲשֶׁר יִקְרָתָּ בְּעֵינַי" וכו' (ישעיה מג,ג-ד). סגולת הכפרה האישית מתרחבת גם על המסגרת הלאומית.

פרשת השבוע בהלכה – וַיַּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים הָרַב לִירוּחַ כַּהֵן וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ

”וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אַרְוֹן בְּרִית וְגו’”. אמר ר”א: מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה.

הרמ”א (אור”ח סימן תרס”ט סע’ א) פסק מנהג זה להלכה: **”וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה, לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה.”** על אופיה של שמחה זו העיר **במשנ”ב** (שם סק”ו): **”גם מהרי”ק בשורש ט’ האריך מאוד שלא לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה ע”ש. ולכן רעה עושין בהרבה מקומות במה שביטלו מקרוב שלא לעשות משתה ושמחה בשמחת תורה, אף גם ששמחין בשארי ימים וכל ימיהם כחגים.”**

הרחבה נוספת של הדברים מופיע **בגמ’ בשבת** (ק”ח ע”ב) ביחס לשמחה על סיום מסכת: **”אמר אביי: תיתי לי [ישולם שכרי], דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן.”**

המהרש”א (חידושי אגדות שם) ביאר שאביי שיתף בשמחת הסיום אף כל תלמידיו לרבות אלו שלא סיימו את המסכת: **”התחיל בצורבא מרבנן ומסיים ברבנן - עבידנא יו”ט לרבנן, ר”ל דכי חזינא לתלמידים שהם מקרו צורבא דרבנן... והם ודאי יחידים דשלמו מסכת ללמוד כולה בשלימות עבידנא יומא טבא לכל רבנן כאלו חזינא דכולם למדו בשלימות עד סיומא.”** בדרך זו כתב אף **ביום של שלמה** (מסכת בב”ק פ”ז סימן מ”ו): **”ומהא דפרק כל כתבי משמע. דאפילו מי שלא סיים מסכתא זו. מצוה רבה שישמוח עם המסיים. דהא אביי, אע”ג דהוא גופא לא סיים. אפילו הכי עביד יומא טבא לרבנן. ומשמע שהיה מזמין אף אחרים עמו. דהא לא אמר עבידנא ליה (למסיימים) יומא טבא, אלא (לכל) רבנן קאמר.”**

הרמ”א (יור”ד סימן רמ”ו סעיף כ”ו) הביא אף עניין זה להלכה: **”כשמסיים מסכת, מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה.”** והעיר **הש”ך** (שם ס”ק כ”ו): **”וכתוב בסוף תשובת מהר”מ מינץ דכשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר, יומא דראוי לתקן בו סעודה, ולכך נהגו כל הבעלי בתים לילך על הישיבה בתחלת הזמן. ולכך מנהג להודיעם כשבא הרב לסיים המסכתא כדי שיבואו הבעלי בתים גם כן לסיומא, ואז יהיו שמה תחלה וסוף. ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה, דאפילו אבל תוך י”ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם... דאפי’ מי שלא סיים מסכתא מצוה רבה שישמח עם המסיים ואפילו יחיד שסיים מחויבים אחרים לסיים עמו.”**

ביום של שלמה (מסכת בב”ק פ”ז סימנים ל”ז, מ”ו) דן במהות השמחה בסעודת סיום מסכת, והאם ראוי לברך בשעת הסיום ברכת שהשמחה במעונו.

בסוף פרשתנו נחלקו הפרשנים בהסבר המעשה של אצילי בני ישראל. **”וְאֵל אֶצִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוּ וַיַּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ”** (שמות כד,יא) לדעת **רש”י** מעשיהם היו שליליים וכך כתב: **”וַיַּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים - היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה, כך מדרש תנחומא. ואונקלוס לא תרגם כן.”** ואכן לדעת פרשנים רבים ניתן לבאר מעשה זה באור חיובי. כך **באונקלוס** (שם): **”ולרברבי בני ישראל לא הוה נזקא וחזו ית יקרא דיי והוו חדן בקורבניהון דאתקבלו (ברעוא) כאלו אכילין ושתן [והיו שמחים בקורבנותיהם שהתקבלו ברצון כמו אוכלים וכמו שותים]. וכן באבע”ז (הפירוש הקצר שם): **”ופירש ”וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ”** כאלו היו אוכלים ושותים, כי הטעם - שנהנו מזיו שכינה. ויש אומרים כי פי’ **”וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ”** - שעשו משתה ויום שמחה כאשר יעשה כהן גדול בצאת יום הכפורים.”**

הרמב”ן (שם) הרחיב וביאר את המשמעות החיובית של מעשה אצילי בני ישראל כפי שהופיע בפירושו של אבע”ז. **”שעשו שמחה ויו”ט, כי כן חובה לשמוח בקבלת התורה, כאשר צוה בכתבם כל דברי התורה על האבנים ”וַיִּזְבְּחֵת שְׁלָמִים וְאָכְלֹתָ שֶׁם וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה’ אֱלֹהֶיךָ”** וכתב בשלמה **”החֲכֵמָה וְהַמְדַע נִתְּנוּ לְךָ וְגו’; מִיד וַיַּעַל עֲלֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עֲבָדָיו”** (מ”א ג,טו). ואמר ר”א מכאן שעושין משתה לגמרה של תורה. ונאמר בדוד אביו בהתנדבם לבנין בית המקדש **”וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה זְבָחִים וַיַּעֲלוּ עֲלֹת לַה’ וְגו’ ”וַיֹּא כְלוּ וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי ה’ בַּיּוֹם הַהוּא בְּשִׁמְחָה גְדוֹלָה”** (דה”א כט,כא-כב), ואף כאן ביום חתונת התורה כן עשו.”

מקור דברי הרמב”ן הינם **במדרש בשהש”ר** (פרשה א’ פיסקה ט’): **”בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה’ אֵל שְׁלֹמֹה בְּחִלּוֹם הַלְּיָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׂאֵל מָה אֶתָּן לְךָ?”** (מ”א ג,ה) אמר שלמה: **”...הרי אני שואל את החכמה... אמר לו הקב”ה: ...חייך החכמה והמדע נתון לך... מיד ”וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חִלּוֹם”**... חמור נוהק והוא יודע מה נוהק, צפור מצוצי והוא היה יודע מה מצוצי. מיד **”וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אַרְוֹן בְּרִית ה’ וַיַּעַל עֲלֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עֲבָדָיו”** א”ר **אלעזר: מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה.”**

בהגהות אשרי (סוף מסכת סוכה) למד ממדרש זה מקור למנהג יום שמחת תורה: **”ועושין שמחת תורה... וחתני תורה רגילין לעשות בשושבינין סעודה גמורה ומזמנין את הקהל ונותנין להם מאכלים טובים, ומצאתי עיקרו של מנהג במדרש בתחלת שיר השירים**

נתקן דוקא לאותה מצוה, ולא לענין אחר. דהא ביר"ט מחויב להרבות בסעודות, ולשמחו. ואפילו הכי לא מברכינן. ומ"מ סיום הספר הוא סעודת מצוה לכולי עלמא.

בערוך השולחן (אבה"ע סימן ס"ב סע' מ') הביא הסבר יפה מדוע לא שייך לברך ברכת שהשמחה במעונו בסיום מסכת: "ומה שאומרים לשון מעונו מפני שמשם מברך הקב"ה את ישראל כדכתיב "הַשְּׂקִיפָה מִמַּעַן קְדֹשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל" (דברים כו, טו)... לכך מזכירין זה בעת שמחת נשואין, ולא נתקנה בשום סעודת מצוה רק בנשואים ואחד מן הגדולים. רצה שיאמרוה בעת סיום מסכת שהרי אין לך שמחה כשמחת התורה והורה כך, ונתבלבלה השמחה במהומות גדולות ותלה הדבר במה שרצה לחדש דבר שלא תקנוהו קדמונינו ז"ל (יש"ש ב"ב פ"ז סל"ז). ונראה לומר הטעם דאדרבא לכן תקנוה בנשואין, דכשנתבונן אין בנשואין שמחה שלימה דאלמלי היה האדם קיים באיש לא הוצרך לנשואין ולהעמיד זרע ומפני שהאדם קיים רק במין מוכרח לישא ולהוליד כי סופו למות וישארו זרעו תחתיו, ולכן אחד מן החכמים שבר זכויות יקרה בחופת בנו ויש שאמר וי לן דמיתנן וי לן דמיתנן (ברכות ל"א ע"א) והכוונה כמו שכתבנו. ולפיכך אנו אומרים שהשמחה במעונו כלומר שבעוה"ז ליכא שמחה שלימה ורק למעלה שמחה שלימה כמ"ש "עז וְחֻדְוָה בְּמִקְמוֹ" (דה"א טז, כז) **אבל לימוד התורה השמחה שלימה בעוה"ז, כדתנן באבות יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב וכ"ש לימוד התורה ששקולה נגד כל המצות לפיכך אין לומר אז שהשמחה במעונו דאף לנו יש אז שמחה שלימה ובסעודת ברית מילה ג"כ אין אומרים מפני צערא דינוקא (כתובות ח ע"א) ובסעודת פדיון הבן י"א שיברכו שהשמחה במעונו (יש"ש שם) ורבינו הרמ"א ביר"ד סי' ש"ה כתב שלא לברך ע"ש והכי נהוג."**

"וסיום הספר נמי נראה בעיני שהוא סעודת מצוה. וכן ראייה מפרק כל כתבי (שבת ק"ח ע"ב) דאמר אב"י, תיתי לי, דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכת, עבידנא יומא טבא לרבנן... מכאן נהגו כל ישראל לסיים בשמעתא, וליתן שבח והודיה למקום, ולפרסם אותה שמחה, שזכה לכך, שעושין סעודה בעת שמסיימין. וראיה ממסכת תענית (ל' ע"ב) ומביאו נמי במסכת ב"ב (קכ"א ע"א). לא היו ימים טובים לישראל כיוה"כ וט"ו באב. ומסיק בגמרא, בשלמא יוה"כ, יום סליחה ומחילה הוא. אלא ט"ו באב מ"ט, ומפרש כמה טעמים. עד דמסיק לבסוף. רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו, יום שפוסקים בו מלכרות עצים למערכה כו', ופירש ברשב"ם שם, לפי שפסקו אותו היום להשלים מצוה גדולה היו שמחים, ונחשב להם ליו"ט, וא"כ השלמת הספר אין לך מצוה גדולה מזו. ובפרט היכא שדעתו להתחיל אח"כ ספר אחר. וכן כתב לשם הר"ן, שמהא שמעינן, שמנהג ישראל הוא לשמוח ולעשות יום טוב בהשלמת המצוה. והנה פקח עינך וראה, אף שאב"י היה אחד מן החולים, ומצמצם ביותר, כדאיתא בשבת (ל"ג ע"א) אב"י חש בהדרנוקא. אמר רבא, ידענא ביה בנחמני דמכפין נפשיה (אב"י חלה בהידרוקן כיוון שהיה מרעיב עצמו). אפילו הכי עביד יומא טבא לרבנן מחמת רוב חיבת המצוה.

ומשום זה היה נראה לברך שהשמחה במעונו בסיום מסכת. דאין לך שמחה יותר לפני הקב"ה, אלא שמחה ורינה של תורה. דאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. דלא גרע מפדיון הבן. דלפרסום מצוה בעלמא הוא. וכן הוריתי פעם אחת הלכה למעשה. ונתבלבל השמחה במהומות גדולות, על ידי סיבות קשות. ותליתי הסרחון בי, שעברתי על דברי רבותי, שלא שמעו מעולם דבר זה. על כן לא כתבו אלא בחתונה ובפדיון הבן. ובמילה גם כן, לולי צערא דינוקא. אבל במצות אחרינא לא, ובוודאי כל דבריהם בקבלה, ובסודות פנימיות, על כל שיחה ומלה. ואיך

נחזור לדרשת חז"ל בעניין רציעת האוזן ליד הדלת ולא ליד המזוזה. שאלנו, אם-כן מה באה התורה לומר באזכור המזוזה? בפשטות אפשר לומר על-פי דברי הגמרא בקידושין (כב ע"ב) "אמר הקב"ה: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחרות, והלך זה וקנה אדון לעצמו - ירצע בפניהם". כיוון שמשחת דם קורבן הפסח הייתה על המשקוף והמזוזות, הרי שעוצמת ההרגשה של שלילת העבדות תתעצם בסמיכות הרציעה למזוזה, ולכן אוזכרה המזוזה בפסוק, למרות שלהלכה רוצעים בדלת. ללמדך, שעליך להפנים יסוד זה של חובת העבדות לד' ולא לבשר ודם.

שאף אם חשב בשעת השחיטה לאוכלו לאחר זמנו, מיד נעשה פיגול) **ורוב התורה כן, על כן צריך שידע פשוטו של תורה, שידע החותם".** לכאורה, כוונתו של הגר"א שהבנת פשוטו של כתוב, שהיא "החותם", הינה בעלת משמעות ויש לה השלכות אף על הבנת הדרש ההלכתי שהוא החותמת הנוצרת בהטבעת החותם. וכן כתב הגר"א בפירושו על משלי - **"וכשתבין הסוד, תראה הפשט איך הוא נכון ואמת, ואיך אין בה יתיר כלל, ותשמח אז יותר בפשט שחדשת מנעורייך".** כלומר - לעיתים רובד הסוד שבתורה מבאר את הבנת פשוטו של מקרא. והעידו תלמידיו של הגר"א שלא אמר פשט הפסוקים אם לא שהיה לו הבנה תואמת על-פי הסוד.

ופניהם איש אל אחיו הרב גדי שליון

מהדברים הללו משמע דבר אחד ברור - הבחירה שלנו איך לחיות היא המשמעותית ביותר בכל הלך חיינו. אנחנו לעולם לא בוחרים מה יקרה לנו - זה בידי הקב"ה! אבל ודאי וודאי שאנו נבחנו ביחס אל מה שקרה - וזה הסוד של החיים המאושרים. אין "עבודה מתסכלת" יש אדם מתוסכל! אין "חיי משפחה צולעים" יש אדם שמצליע אותם.

הגמרא בסוטה (ב ע"א) דנה בסוגיא האם מזמנים לאדם אשה על פי מעשיו (רש"י - צנועה לצדיק ופרוצה לרשע) ועל זה נאמר שקשה זיווגן כקריעת ים סוף, או שמא כדברי רב יהודה שארבעים יום לפני צאת הוולד מכריזין בת פלוני לפלוני והרי ידוע שיראת שמים תלויה בבחירתו של האדם אז יתכן מצב שיזמנו אישה צנועה לרשע?! הגמרא מתרצת: הא בזיווג ראשון (בת קול) והא בזיווג שני (לפי מעשיו, ולכן קשה לזווג כיוון שאינם לפי הבת קול) כלומר יש מציאות של זיווג אידיאלי, אלוקי, אך גם זאת תלוי בבחירתו של האדם. ואם האדם יבחר לא לצעוד בדרך הראויה, לא יזמנו לו את בת זוגו מה"בת קול" ולכן אין הכוונה "זיווג שני" - נישואין שניים, אלא חתונה שלא ע"פ שורש הנשמה ממקורה (ואין זה המקום לעסוק בעניין). אך גם אז ב"זיווג השני" אנחנו אחראים ובוחרים לחיות ביחד בבניית בניין עדי עד, חיבור בין עולמות, עסוקים בהרחבת האני המשותף.

יוצא שאנחנו אחראים על בחירת בן הזוג, לראשונה במעשים שעשינו בחרנו אם אנו ראוים ל"בת קול", ולאחר מכן אנחנו בוחרים כל יום את בן זוגנו (אין הכוונה שבחרים כל יום מישהו אחר...) - האם לצעוד יחד, לעבוד ולשמוח, לבנות ולהקשיב, לפנות את עצמנו, או שמא בוחרים בייאוש ובשגרה השוחקת, בימים ללא הניצוץ שבלב ואז עומדים ואומרים - "הנה, זה לא זה" ... ובחרנו בחיים...

לעיתים אני שומע בשיחות עם זוגות צעירים משפטים כגון: "אני לא יודע אם בחרתי נכון", "שנפגשנו לא ראיתי את כל צדדי האישי של ה/ו ובחרתי על סמך המבט ההוא". מפחיד לחשוב שיכול האדם להגיע לגיל 40-50 ולהצהיר (כמו שקורה לא אחת) "טעיתי בגדול - אני גר במקום שאני לא אוהב, עובד בעבודה שלא מתאימה לי, חי בחיים שהם לא אני ו...נשוי/אה לאדם שאני לא אוהב..." (בלע"ז - משבר גיל ה-40).

לכאורה המצב הזה הגיוני - וכי כולם מצליחים בחיים?! האם לא יכול להיות שאדם מפספס את חייו? ואז, האם כל שנותר לנו בחיינו הוא רק להתפלל שלא יהא חלקנו עימהם? או שיש מה לעשות? יש מה לעשות! לעשות! או יותר נכון יש לבחור.

"הַעִידֵתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרֵתְּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתְּהָ וְזָרְעֶךָ" (דברים ל, יט) רש"י מפרש "כאדם האומר לבנו: בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמדו על החלק היפה ואומר לו את ברור לך" מדוע? ללמדנו שהקב"ה מעמידנו כל יום מול בחירות כדי שאנחנו נבחר, אך אנו באמת לא בוחרים מה יקרה אלא איך להתייחס למה שקרה. להתרגז או לשמוח, לקטר או לנסות להתקדם דרך כל בעיה, להתמקד בבעיה שנוצרה ולא לנסות לעקוף אותה בדרך אל היעד שסימנו מראש, להיות פתוחים למציאות לקבל ולהיטיב.

ונראה שהתורה רמזה לעובדה שעניינה של מצוות תפילין הינה בהעמקת יסודות האמונה כגון: יציאת מצרים, ייחוד ד', המצוות ושכרן, ועל-ידי המצווה יהיו תמיד לנגד עינינו, קיימים וחודרים להכרתנו, וע"י כך יושפעו כל מעשינו מהמסרים הכתובים בפרשיות התפילין.

לסיכום - לימוד פשט הכתובים מאפשר הבנת רבדים נוספים במסרים הרוחניים שהתורה באה להורות לנו, ויש בהם לעיתים מסרים משלימים לדרשות ההלכתיות שנמסרו לנו בתושבע"פ. תפילתנו שנזכה להבין בלימודנו את החותם והנחתם ונפנים אך המסרים העולים לנו מהפשט והדרש גם יחד! (הרחבה נוספת לעניין זה ניתן למצוא במאמר "פשט ודרש" בספר 'שפת-חיים' אמונה והשגחה כרך ב' לגר"ח פרידלנדר תלמיד הגר"א דסלר)

וכן בעניין ארבעים מלקות שדרשו חז"ל שמלקין רק 39, מדוע לא כתבה כן התורה בפירושו? מצינו במדרש תנחומא (במדבר כג) "האדם הזה נוצר לארבעים יום, ועבר על התורה שניתנה למשה בארבעים יום, לכן ילקה ארבעים ויצא ידי עונשו". כלומר - הלוקה צריך להפנים הרגשה זו בשעת ההלקאה, ועל כך רמזה התורה בפשוטו של הכתוב.

וכן בפרשת בא, נאמר "וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ". בפשט הכתוב - בין העיניים ממש. אך חז"ל דרשו: "בין עיניך" זו גובה שבראש, או בין העיניים ממש (בין גבות עיניו. רש"י) נאמר כאן "בין עיניך" ונאמר להלן "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", מה להלן בגובה שבראש מקום שעושה קרחה, אף כאן בגובה של ראש". ואם-כן מדוע לא כתבה התורה כן במפורש?

שאלות משו"ת אתר הישיבה

הנכם מוזמנים לשלוח את שאלתכם ל"שאל את הרב"

<http://www.hakotel.org.il/hebrew/ask-the-rav>

שימוש בתחבורה ציבורית כאשר לא

ניתן לשלם

שלום כב' הרב!

ישנם פעמים שבהם עולים לאוטובוס/רכבת קלה והמכונה לא עובדת:

1. האם מותר לעלות מבלי לשלם?
2. האם חייב בפעם הבאה לשלם עבור זה, או שזה בעייה שלהם שיש תקלות?
3. במקרה והנהג אומר: "לעלות ולשלם פעם הבאה" או "לא לשלם פעם הבאה" מה הדין?

המשיב: הרב ניר אביב

שלום,

1. אסור לעלות בלי לשלם, זהו ממש גזל. ליהנות משל אחרים בחינם ללא רשותם כאשר ידוע שהם דורשים תשלום, זהו גזל פשוט. בוודאי שאין כאן גדר "זה נהנה וזה לא חסר", שהרי ישנן עלויות רבות להפעלת תחבורה הציבורית ונחשבים חסרים.
2. פשוט שיש חובה לשלם בפעם הבאה עבור הפעם שעלית ולא שילמת.
3. הנהג הוא המוסמך מטעם אגד על הנסיעה באוטובוס, וככל אשר יאמר אליך תעשה. אין לחשוך שמא הוא פוטר אותך מתשלום שלא כדין, שכן כלל נקוט בדינו "אין אדם חוטא ולא לו", כלומר חזקה היא שאין אדם חוטא רק לשם הנאתם של אחרים.

מזל טוב לרפי נפתלי לרגל אירוסיו בנו
● לאיתן גוזל לרגל הולדת בנו ● לרב גדליה פטרזיל, לר' משה שהם לרגל הולדת בתו ● תנחומינו לרב שמואל הרשור, לרב ראובן רז (זכריה), לרפי נפתלי בפטירת אימו ז"ל

מהנעשה בישיבה

● ביום ראשון שעבר, נערך בישיבה ערב מיוחד לכבוד סיום הש"ס של תלמיד הישיבה שמאי סיקינד. שמאי הגיע אל הישיבה מיישיבת 'מרכז הרב' שם למד בשנים האחרונות. סעודת המצווה נערכה בחדר האוכל של הישיבה, בהשתתפות רבני הישיבה ותלמידיה. כמו"כ, השתתפו בסעודה ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א וכן הרב יעקב שפירא, ראש ישיבת 'מרכז הרב', ונשאו דברים במעמד זה.

● ביום חמישי שעבר, במסגרת הכנה לצבא לשיעור ב' התקיים בישיבה יום הורים מיוחד לתלמידי השיעור, בערב, נפגשו ההורים עם ראש הישיבה שליט"א והרמ"ם אשר הסבירו על פירוט המסלולים השונים, על חשיבות הגיוס במסלול ההסדר ועל מהות המצווה הגדולה של השירות הצבאי. כהמשך ליום זה, ביום חמישי האחרון נסעו תלמידי השיעור ליום עיון והכנה במחנה ישי מטעם הרבנות הצבאית.

● ביום שני, י"ג בשבט, התארח בישיבה מתן וילנאי, השר להגנת העורף. השר נפגש עם ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א, ממנו שמע על ערכה של התורה לאומה ועל חזונה של הישיבה ודרכה החינוכית הרואה במדינת ישראל ביטוי לקדושת הגוף הכללית של האומה ואת תורת ישראל כנשמתה הנצחית של האומה. ראש הישיבה, אף סיפר לשר על המסגרות השונות הקיימות בישיבה, חוץ ממסלול ההסדר, ביניהן תוכנית לבוגרי צבא הפועלת בישיבה. השר התרשם מאוד מן העובדה כי בוגרי צבא דוחים את לימודיהם האקדמאיים ויציאתם למעגל העבודה, על מנת להתבסס מבחינה רוחנית. כמו"כ, סיפר ראש הישיבה על מכינת ידידה, מבית ישיבת הכותל, הפונה במיוחד לתלמידי התיכונים הדתיים, עובדה שהרשימה במיוחד את השר. בהמשך הביקור, בו השתתפו אף הרב טוביה לפשיץ, המנהל הרוחני של הישיבה, נכנס השר לבית המדרש שם עמד מקרוב על אוירת הלימוד הייחודית של הישיבה והתרשם מאוד מאופי לימוד זה. השר אף שמע

והתעניין בקורות חייהם של בוגרי הישיבה שנפלו במלחמות ישראל, המונצחים בקיר זיכרון מיוחד בבית המדרש. במסגרת הביקור, הוצגה בפני השר מצגת מיוחדת, שהוכנה על ידי מר איתן עוזרי, מנכ"ל איגוד ישיבות ההסדר, בה הוצגו בפני השר נתונים שונים אודות מפעל ישיבות ההסדר ותרומתן הרבה לחיי החברה בכלל ובטחון המדינה בפרט. השר הרבה לדבר בשבח חיילי ישיבות ההסדר, עימם נפגש במהלך חייו, בצבא ומחוצה לו וביטא את שאיפתו להנחיל את המוטיבציה הגבוהה המאפיינת חיילים אלו אף לשאר החיילים המשרתים בצה"ל.

● ביום שלישי, ליל ט"ו בשבט, כמסורת הישיבה בשנים האחרונות נערך בישיבה טיש ט"ו בשבט בהשתתפות בני הישיבה והרמ"ם. הטיש, היה מרומם ומיוחד, מלווה בשירת תלמידי הישיבה אשר המשיכו מסורת קדומה בישראל בשירי וניגוני ראש השנה הקשור במהותו ליום זה. ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א, דיבר במהלך הטיש על משמעותו הרוחנית של ט"ו בשבט ועל ערכה הקדוש של ארץ ישראל.

● ביום רביעי, ט"ו בשבט, נערך בישיבה שיעורו של הרב יהודה עמיחי, מנהל מחלקת המחקר ההלכתי של "מכון התורה והארץ", שעסק בהלכות כלאיים מן המקורות ועד להלכה למעשה.

מערכת העלון

אחראי תוכן חיים כהן
עורך תוכן עופר סיון

העלון נבנה תוך כדי

תנועה, לכן נשמח לקבל

הארות והערות

Misrad@hakotel.org.il

ישיבת הכתל - היכל וואהל

ת.ד. 603 ירושלים

91006

Tel:02-6288175

Fax:02-6271180

Www.hakotel.org.il